Бюгюн – сабийлеге болушлукъгъа деп республикалы субботникди

2008 жыл, 19-чу ИЮЛЬ, ШАБАТ КЮН. № 139 (17990)

ЗАМАН

ГАЗЕТ 1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

БАГЪАСЫ 3 СОМДУ

ЖЫЙЫЛЫУ

Кючлерин къайры салыргъа кереклисин белгилейдиле

КъМР-ни Парламентинде Жаш тёлю палатаны кёзюлю жыйылыуунда он вопроса къаралгъанды. Аны ишине КъМР-ни Парламентини Культура, спорт, туризм эм аслямлы информация органла жаны бла комитетни председатели Заур Апшев къатышханды.

Палатаны председатели Беслан Бештоков бек алгъа комиссияла КъМР-ни Президентини республиканы Парламентине Посланиясында айтылгъан болумланы жашауда бардырыргъа жораланнган вопрослагъа къараргъа эм республиканы башчысыны жаш тёлюню арасында болгъан проблемаланы тамамлаугъа жораланнган ишлени тамам этерге дегенине эс бурургъа керекдиле, дегенди.

Бийик законодательный органны 70-жыллыгъына жораланнган мероприятияланы планын жашауда бардырыуну юсюнден информациягъа тынгылагъандан сора палатаны членлери «Мени законодательный башламчылыгъым» деген конкурсну хазырлау жаны бла ишчи къауум не этгенини юсюнден айтхандыла. Мында «2007-2010 жыллада Къабарты-Малкъар Республикада жаш юйюрлени жашау журтла бла жалчытыуну» целевой программасында жашауда бардырыу жаны бла, аныча атааналары къарамай къойгъан сабийлени эм аланы жай солуулларын къурау сферада сабий бузукъчулукъларгъа къажау профилактика ишлери юсюринден вопрослагъа къарагъандыла.

Жаш политикле терроризмге эм экстремизмге къажаулукъларын билдиргендиле эм башха аллай затланы юслеринден кеслерини оюмларын айтхандыла. Не этерге керекди? Бу проблеманы тамамлаугъа биз не бла болушаллыкъбыз? Жаш парламентарийле ма ол эм башха соруулагъа жуап табаргъа кюрешгендиле.

Заур Апшев шёндюгю болумну игилендирир ючюн, жамауат бир зат этмегенин эм бир тюрлю мадар излемегенин айтып, жашланы халкъны арасында ангылатыу ишлени бардырыргъа чакъыргъанды.

-Ол проблемала манга къатылмайдыла деп, кенгден къарап турургъа жарарыкъ тюйюлдю. Аллай бузукълукъ ишлеге жаланда биз биригип къажау турсакъ, жетерикбиз муратыбызгъа, - дегенди Заур Апшев.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

Митинг

Терроризмге бла экстремизмге - къажаубуз!

Тюнене Нальчикде Абхазия майданда «Къабарты-Малкъарда иги жанына тюрлениуле ючюн! Терроризмге бла экстремизмге къажау!» деген битеуреспубликалы митинг баргъанды. Аны политика партияланы бёлюмлери, жамауат организацияла эм миллет-культура аралагъандыла. Бу жыйылыугъа къырал организацияланы, учреждениялары келечилери, окъуу юйлени студентлери, республиканы районларындан, узакъ эллеринден мамыр жашауну излегенле келген эдиле.

Митингде сюелгеннлени къолларында «Террору-нет!», «Мир и созидание. Мы против террора!», «За мир и дружбу!», «Хватит горя, хватит боли, прекратите эти войны!» деп жазылгъан эм башха плакатланы кёрюрге болгъан эди. Ала бары да республикада арт заманда болгъан бушуу ишлеге, жаш адамла ажымлы, замансыз жашаудан кетгенлерине къажау сюелгенлерин билдиргендиле.

Жыйылыуну ачхан, бардырыгъан да КъМР-ни Жаш тёлюню эм жамауат биригиулени ишлери жаны бла комитетини таматасы Борис Паштов эм алгъа ары келгеннени къуллукъларын толтура ёлген право низамны сакълаучу органланы къулукъчуларын бир минутну ичинде, бушуу этип, эсгерирге чакъыргъанды.

Андан сора сахнагъа «Вече» орус культура араны таматасы Анатолий Канунников чыкъгъанды. Ол жаш тёлюню, таматаладан юлгю алып, алача, шуёхлукъда жашаргъа чакъыргъанды.

Нальчик шахарны ветеран организациясыны таматасы Абдулланы Мустафа да ары жыйылгъанла, байрамлану белгилей неда «7 чудес России» эришу баргъанда бириктенча, бириги рге кереклисин айтханды.

Республикада политика партияланы бёлюмлерини таматалары, башха келечилери да быллай къужур ишлеге сансыз болмай, кьоншуну юйюне палах келсе, ол анга жетмезча, узакъда тургъанны тюзге санамагъанларын билдиргендиле. Ала бары да, КъМР-ни Президенти Арсен Каноков башлагъан жангырыу ишлени юслеринден айтып, аны тёгерегине жыйылыргъа кереклисин чертгендиле.

Урушну, терроризмни, экстремизмни къайсы тюрлюсюнде да эм алгъа жашларын тас этген анала ачыгъанларын, сабийле ёксюз къалгъанларын да белгилегендиле митингде. Ол къыйынлыкъны ёз башындан сынагъан, жашы аманлыкъчыланы къолларындан жоюлгъан ана Асият Кярова: «Адамгъа жашауну Аллах береди, жашауун да ол алыргъа эркинди», - деп, ары жыйылгъанладан сабийлерин башканы ёлтюрюрге къолларын кётюралмазча юйретиулерин тилегенди.

Терроризмни жолуна тургъанла кеслерини мурдарлыкъ ишлерин дин бла ариуларгъа кюрешедиле. Бир дин да аны унамагъанын КъМР-ни Муслийманларыны дин управлениясыны таматасы Анас Пшихачев бла Православный килисаланы благочинныйи Валентин Бобылёв, башхала да айтхандыла.

Черек районну ветеран совети таматасы Чеченланы Георгий, Афганистанда къулукъларын толтургъанланы союзуну председатели Тимур Тхалегов, башха сёлешгенле да республикада мамырлыкъ ызыбыздан келлик тёлюлеге кереклисин белгилегендиле.

Культура эм информация коммуникацияланы министри Заур Тутов бла жырчы Султан Хажироков да республика жаланда бирликде, мамырлыкъда алгъа барлыгъын чертгендиле.

Митингге къатышханла резолюция къабыл этгендиле.

САРАККУЛАНЫ Асият.

СУРАТДА: Чеченланы Георгий сёлешеди; митингге келгенле.

Суратланы **ТОЛГЪУРЛАНЫ Камал** алгъанды.

ПРЕСС - КОНФЕРЕНЦИЯ

Эки жанына да хайырлы байламлыкъ

Бараз кюн Къабарты-Малкъаргъа «Фер Инжиниринг группа» компанияны чакъырыуу бла Нигерияны Россейде толу эркинликли келечиси Тимоти Май Шелниде келген эди. Компанияны тематалары эм келечи пресс-конференция бардырыгъандыла.

Компанияны толтуруучу директору Элдар Кунашев билдиргенге кёре, ала нефть чыгъарыуда хайырланылгъан оборудование чыгъарадыла. Арт кезиде уа аны керекли жерлеге ташыгъан машиналаны да. Нигерияда болгъандан сора уа биз несменле уй республиканы посольствосуна кеслерини бир кьауум предложениялары бла баргъандыла.

Кюн сайын Нигерияда 2,5 миллион баррель нефть чыгъарылады. Дуния рынокга «къара алтынны» берген къыралланы араларында биогюнлюкде ол тёртюнчю жердеди.

- Бизни экономикабыз энди айныый башлагъанладанды. Сизден кёп затха юйренирге керек боллукъду. Сёз ючюн, нефтьни чыгъаргъан кезиде болгъан газла бизде хаугъа кетип къаладыла. Сизни компания уа аны жашауда къалай хайырлаыргъа боллугъуна юйретирге айтады,-дегенди келечи.

Дагъыда ол «Фер Инжиниринг группха» посольствону жанындан болушлукъ боллугъун да билдиргенди.

Элдар Кунашев айтханга кёре, аланы проектлериндан тюшген хайыры 20-30 процентни бу кьыралгъа гуманитар болушлукъ халда ётдюрюлюкдю.

ГЕРИЙЛАНЫ Асият.

Миллет проект

Жаш юйюрлеге - субсидияла

- Эллени социальный айныгыугъа бурулгъан мадарланы КъМР-ни Эл мюлк эм аш-азыкъ министерствосу энчи контроллукъда тутады, -деп билдиргенди ол ведомствону «Агропромышленность комплексни айныгыу» миллет проектни жашауда бардырыу эм элли территорияланы айныгыу бёлюмюню таматасы Валерий Дохов.

Муниципальный районланы, шахар округланы администрациялары бла бирге 2008 жылда жашау журтла жаны бла болумларын игилендириуге субсидия аллыкъ жаш юйюрлени эм жаш специалистлени тизмелери алгъадан жарашдырылгъан эдиле. Озгъан кюнледе анга кёре федеральный эм республикалы бюджетледен ахча бёлюнюп баштаргъанды, ол ишни август айда, былтыргъысындан иги да алгъа бошаргъа белгиленнгенди.

Келир жылда аллай субсидия алыргъа боллукъ жаш юйюрлени, элледе жашагъан-ишлеген жаш специалистлени бирикдиргенге тизмелери щёндю жыйыщдырыла турадыла да, ол иш да алдагъы 4-5 айны ичинде боллалыкъды. Анга кёре кьырал болушлукъ этиу да 2009 жылны биринчи жарымында бардырыллыкъды.

Бизни корр.

Жарашдыруучу предприятияла

Инвестицияла аслам келедиле

Агропромышленность комплекс айныгын, файдалы болурун жалчытыуда эл мюлк продукцияны кёпден-кёп чыгъара барыу бла бирге аны жарашдырыр сатыуну да уллу магъанасы барды. Арт кезиуде ол ишге аслам эс бурулады, жетишмеле да болдуруладыла. Аны алайлыгъына КъМР-ни Эл мюлк эм аш-азыкъ министерствосуну бёлюмюню таматасы Ксананы Риммма келтириген тарихле шагъатлыкъ этедиле.

Республиканы аш-азыкъ эм жарашдырыучу предприятиялары юсюбюздеги жылны биринчи жарымында 2,2 миллиард сом багъасы товар продукция хазырлагъандыла. Ол а озгъан жылны биринчи эм экинчи кварталларында болгъанындан эсе 43 процентге кёпдю. Игилени чыгъарыуну ёлчеми битеу алгъанда 1,7 кереге, аракъы эм ликёрла этиу эки кереге ёсгенди. Жюзюмледен бла жемишледен жарашдырылгъан чагъырла сатыу-алыугъа бир бла жарым кереге кёп жиберилгендиле.

Биогюнлюкде республиканы чагъыр заводла жюзюмледен этилген чагъырланы 60 тюрлюсюн чыгъарадыла. Ол бёлюм бютюн айныый барырыны шарт мадарлары этиледиле: жарашдырыучу предприятияла производствода хайырланылыкъ жемишлени, тахта кёгетлени кеслери ёсдюрюп да башлагъандыла. Ала арендагъа алгъан жерледе помидор, наша дегенча затла юч минг гектарда селилген эдиле да, аладан бай тирлик жыйылып тебирегенди.

Римма Малкъарбиевна андан арысында айтханына кёре, озгъан айлада суусап сууланы жарашдыргъан предприятияла болум да аман тюйюлдю. Гара суула жарымлитрлик шешаладан 88 миллионуна, татлы суула да аллай адырладан юч миллионуна къуюлгъандыла.

Жаны производствола аныльып, суусап сууланы шешаладан къуюу кёбейтиле барлыкъды. Ишде жюрютюлюрча ахча, продукцияны алып турулукъла бардыла. Республиканы жеринде 100-ден артыкъ гара су чыкъгъан жер болгъанын эсге алсакъ, сырьё да табыллыкъды.

КъМР-ни аш-азыкъ эм жарашдырыучу промышленностунда январь-июнь айлада 320 миллион сом инвестицияла хайырланылгъандыла. Алагъа къошула барлыкъды. Ол мажарыулукъну хайырындан бёлюмню бир кьауум уллу предприятияларында, ол санда «Нальчикни макарон фабрикасы», «Къабалкресурсы» ачыкъ акционер обществолада, чекленген жууаплылыгъы болгъан «Нальчик-хлеб» обществода жангы оборудование салына, ичги продукция чыгъарыучу «Марс», «Альянс», «Каскад» эм «Велес» предприятиялада чагъырланы эки жангы тюрлюсюн кьуярча тыш кьыраллы ызла орнатыла турадыла.

ТАТЛЫХАНЛАНЫ Борис.

ПАРТИЯ ЖАШАУ

Жамауатны оюмун билиуню иги амалы

«Единая Россия» политика партия кесини ишинде халкъны окюмун билирге уллу эс бурады. Жаланда халкъ бла ол халда ишлеу ачыкъ этерикди адамланы оюмларын эм андан ары ишлеуню планын жарашдырыргъа. Ол партияны оноучуларыны оюмуду.

Партияны регион бёлюмюнде гражданланы приёмгъа алыу къуралып ишлеп тургъанлы бир бёлек жыл болгъанын энчи белгилерчады. Болушлукъ тилеп неда бир тюрлю ишни ангыларгъа сюйюп жамауат приёмнийге келген адамла кюнден-кюннге кёп бола барадыла. Ол шарт адамла партиягъа ышаннгланлары кёргюзтеди. Сёз ючюн, халкъ жашау журт – коммунальный мюлк бла байламлы соруулагъа, пенсия бла жалчытыу эм социальный жаны бла къоруулануу ишлеге жуап табаргъа сюеди, аны бла бирге гражданланы конституция эркинликлерине, законодательствону жорукъларына къыралны право сакълаучу органларыны жанындан бузукълукъла этилгенлерине тарыгъадыла. Аллай тарыгъыу письмола хар бири энчи халда сюзюоледе, партияны компетенциясыны чеклеринде къараргъа жарамагъанлары уа, алагъа жуап этилсин деп, тийишли къырал органлагъа эм жергерли самоуправленияны органларына жибериледиле эмда алай этилгенини юсюнден письмоланы жазгъанлагъа билдириледиле.

Озгъан кюнледе партияны Толтуруучу комитетини жыйылыуда бардырылыучу залында Къабарты-Малкъар регион бёлюмюню семинар жыйылыуу болгъанды. Аны ишине партияны гражданланы тилеклерини ишлерин кьурау жаны бла жуаплы адамлары къатышхандыла.

Жамауат приёмныйлени ишлерини юсюнден, аныча Регион бёлюмню жамауат приёмныйини ишини не халда болгъаныны юсюнден доклад бла приёмныйни заведуциси Татьяна Канунникова сёлешгенди. «РФ-ни гражданларыны тилеклерине къарауну жорукъларыны юсюнден» Россей Федерацияны 2006 жылда 2-чи майдан Федеральный законну болумларыны эм ала жашауда къалай хайырланылгъанларыны юсюнден Нальчик шахар округну администрациясыны башчысыны орунбасары – администрациясыны право жаны бла управлениясыны начальниги Руслан Тапов сёлешгенди.

Приёмныйлеге келген адамланы араларында тюрлю-тюрлю инстанциялагъа тилек этгенден сора тийишлисича жуаплла тапмагъанла бек кёпдюле, ол санда жюрекден жарсып келгенле да. Алагъа болушлукъ этер муратда психолог Ирина Любарец аллай даулашла къалай бла бошалгъанларыны эм ол кезиуледе не зат этерге керек болгъаныны юслеринде лекцияла окъуйду. Жууаплы къуллукъчула да энди ишни ол халда кьуралгъанына эс буруп башлагъандыла.

Жыйылыуда энчи халда белгиленип айтылгъанды партияны Генеральный советини президиумуну оноуу бла битеу субъектледе В.В. Путинни жамауат приёмныйлери ачыллыкълары. Ол жаны бла ишле башлангандыла.

Мадина ШУРДУМОВА.

Тирлик - 2008

Хар сагъатны багъалай

Илму бла байламлыкъда

«Отбор» агрофирмада илмуну алчы амалларына таяна ишлейдиле. Алайсыз да онг жокъду. Нек дегенде мында нартюхню гибридлерини жангы сортлары чыгъарыладыла. Жыл сайын жюзге дери тюрлюсю тинтиледи. Аладан алтысы уа селекцияны жетишимлерини къырал реестрине кийирилгендиле. 2004 жылда Москвада регионла аралы кёрмючде да «Отбор» айырмалы болгъанды. Андан сора да, ол нартюхню ахшы сортларын чыгъаргъаны ючюн бийик белгиле алгъанды. Агрофирма чыгъаргъан нартюхню сортларыны ёсюмлери эм жаш отуз сантиметрден атлайдыла. Хар сабагъында эки-юч нартюхю бла.

Башха жерледен келип, «Отборну» базасында тюрлю-тюрлю илму кенгеше да бардырыладыла. Фирманы башчысы Князланы Расул, фирманы илму жаны бла. директору Руслан Аубекиров да алагъа къатышханлагъа сёзлери, ишлери бла болушадыла. Урлукъла да берадиле, аладан бай тирлик алыр ючюн, къалай къараргъа кереклисине юйретедиле.

Агроном Ольга Бобрик, Князланы Расул, Руслан Аубекиров да уллу ёхтемлик бла нартюхню кеслери чыгъаргъан «Родник-179», «Родник-180», «Родник-292», «Ирида», «Диана», «Ранняя лакомка-121» деген сортларны юсюнден айтадыла. Ол угъай да, биз алагъа баргъан кюн да «Ранняя лакомкагъа» нартюхню биширип да сыйлагъандыла.

Нартюхню ол сорту бек эртте жетеди, кесин да беш минут къайнатсагъыз, хазыр болуп къалады. Татыулуду эм татымлыды. Жуукъ заманда, ала республиканы жеринде ёсерча, дагъыда эки бийик сортлусун ёсдюре турадыла.

Ахыры 2 -чи бетдеди.

Князланы Бобрик бла Ольга.

«Кенгуручула» уллуланы сейирсинди-редиле 2 бет

Ариу къылыкъ беш фарызны магъанасын тутады 3 бет

3 бет

Алагъа сюймеклигим бюгюн да жюрегимдеди 4 бет

Тюбешиу

«Кенгуручула» уллуланы сейирсиндиредиле

«Кенгуру» халкъла аралы математика конкурсну Россейде къураг комитетини келечилери: тестлери технологияларыны арасыны директору Наталья Толмачёва, сынау ишлени кёбюсюн къураштыргъан Татьяна Савелова КъМКъУ-ну устазланы усталыкъларын ёсдюрюу эм жанъыдан юйретиу институтда школчула, аланы ата-аналары, устазлары бла тюбешгенди. Быллай эришиулеге кёп кере къатышхан Занкишиланы Артурну жашы Тимур бла къонакъланы келирлерин сакълагъанда танышама.

- Ючюнчю классха кёчгенди, алай сёзберлени, математикадан бек къыйын сынау ишлени этип кюреширге бек сюеди, - дегенди, бу конкурсха къатышып, Россейде биринчи жерни алгъан жашны атасы Занкишиланы Артур. -Была тенгли заманыбызда кёрелеу таблицаны кёлден кючден-бутдан биле эдик. Конкурсха къатышханда тамам-

Наталья Толмачёва конкурсда хорлагъанланы алгъышлайды.

Бёзюланы Ахмат «Кенгуругъа» эрттеден бери къатыша келгенин айтады.

лагъан сынау ишлери мен эталмай къалгъанма.

Огъары Малкъарда экинчи номерли орта школуну 11-чи классында окъурукъ Бёзюланы Ахмат математикадан сынау ишлени Занкишиланы Тахирча заманындан бери тындырып келеди. «Кенгуругъа» жыл сайын да къатышады, алчы жер алмай да къалмайды. Алай сабийлени барын да бирикдиген математикагъа соймекликлериди.

Институтну директору Нина Емузова, тюбешиу не мурат бла къуралгъанын айтып, келгенлени кюнакъла бла шагъырей этди. Наталья Толмачёва бизни республикада фахмулу сабийле бла танышырга, аланы эришиуде жетишимлери бла алгъышларгъа ашыкъгъанын чертип, былай айтханды:

- Бек сейиримди: бу конкурсха къатышханланы саны миллиондан атлагъанды, алай жыл сайын жанъы адамла кюшула келедиле. Энди аллайлагъа кесленире солуу лагерь къурар муратыбыз барды. Ызы бла Наталья Константиновна республиканы бек алчы «кенгуручуларына» эсде къалырча саугъала бергенди.

Татьяна Савелова заданиялла хар жылдан къыйындан - къыйын болгъанларын айтды. Сора хар айдан конкурсха кирген сынау ишлери болгъан ки-

Бек жаш «кенгуручу» Занкишиланы Тахир.

талпа бла къалай хайырланыргъа боллугъун ангылатды.

Сабийле уа быллай эришиуле жылгъа эки кере бардырылсала, хайырлы боллукъларын айтхандыла.

МАМАЙЛАНЫ Алий.

ДАТА

Фаина Османовна Бакова къырал учреждениялары эм общественный обслуживаниены ишчилерини профсоюзуну республикалы комитетине башчылыкъ этгенли 34 жыл болады. Быйыл анга 90 жыл толады. Биз Фаина Османовнагъа тюбеп, ишлени эм кесини жашау сынауну юсюнден ушакъ этгенбиз.

«Профсоюзланы магъаналары жаланда ёсе барлыкъды»

«Биз урунгланны сейирлерин сакълайбыз»

-Совет жыллада профсоюзла ишлеген адамланы солуулары аламат къурат турғъандыла. Атлары айтылгъан курортлада да урунгнгала хакъсыз солугъандыла. Ол заманла, жарсыугъа, оздула, энди бизни къалай солугъаныбызы къыралгъа ахырысы бла да сейир тюйюлдю. Да сора профсоюз неге керекди?

-Кертиси бла да, алгъын санаторийлеге, курортлагъа путёвкаланы биз бериучю эдик. Артда уа бу ишни социальный страхованияны фондуна берип къойдула. Жарсыугъа, энди ишлеген адамны солуу толусунлай кесини къолунда болуп къалгъанды, хар ким онгуна кёре бир зат къурайды. Аны бла байламлы манга кёпле сорадыла: «Профсоюзла неге керекдиле?»-деп.

Бизни баш борчубуз - урунгнганланы сейирлерин къорулауду. Россейни профсоюзларыны съездинде мен бла Михаил Кесович Таов бизни республикадан делегатла эдик. Анда сюзюлген баш соруу ишхакъны юсюнден эди. Ол заманда Россейни Президенти Владимир Путин бизни оюмларыбызны тюзге санагъан эди. Биогюнлюкде уа бюджетниклени ишхакъларын кётюрюрге оноу этилгенди. Анда профсоюзланы да барды къыйынлары. Ишлеген адам жунчумай жашаргъа керекди, биз аны юсюнден энтта да айтхандыла турлукъбуз. Профсоюзла-ол бек уллу кючдю, ёшлы бизни эшитеди.

Мени акъылыма кёрё хар урунгнган адам профсоюзда болургъа керекди. Нек? Кёп таматала, къырал учреждениялада окъуна кесларини эркинликлерин чексиз сунадыла. Ишчини законсуз ишинден къыстаргъа кюреше эселе, къайда излерге керекди ол къоруулауну? Профсоюзда. Мени орунбасарым Анатолий Мидов сынаулу юристди. Ол учреждениланы башчылары бла законну тилинде сёлешеди. Ол ушакъладан хайыр чыкымаса, биз ишни сюдге береби, сюд бла байламлы битеу къоранчланы да бойнубузгъа алабыз.

Ачыкъ айтханда, урунгнганла кесларини эркинликлерини, аны бла бирге борчларыны юсюринден бек аз биледиле. Аны себепли биз ангылатыу ишни тохтасуз бардырабыз. Аны хайырындан тарыгъыу къагъытланы жазыу тохтагъанды, кёбюсюнде иш бла байламлы соруула бередиле. Сёз ючюн, саугъа ачханы тюз санагъанмыды бухгалтер деп. Олсагъатдан специалистибиз ол учреждениягъа барады да, болумну тинтеди.

- Сиз ишлеген адамланы эркинликлерин къоруулайсыз. Профсоюзну кесини эркинликлерини юсюнден айтсагъыз эди.

-Бизни 25 министерство бла келишимлерибиз барды ла, алагъа кёре ишлейбиз. Сёз ючюн, Россейде быллай биийк жетишимге бир профсоюз да чыкъмагъанды, биз биринчи жердебиз. Роструднспекция бла да келишимибиз барды. Алгъаракъда бизни технический инспекторубуз бла Роструднспекцияны специалисти Солдатская станицада сабийле турғъан юйню жапхандыла. Нек? Юйню башы ичине окулургъа къоркъуу бар эди да андан.

- Адам кеси профсоюзну сайларгъа эркинмиди?

- Хау, эркинди. Алгъын профсоюзный картагъа кёре хар ишчини къайсы профсоюзда боллугъу белгили эди. Бусагъатда карта жокъду, хар адам анга къайсы профсоюзда иги боллукъ эсе да, кеси сайлайды. Билемисиз, шёндю кёпле профсоюзну магъанасын ангылап, анга алай киреди. Нек 1974 жылда бу профсоюзгъа башчылыкъ къурагъанбыз. Адамны законсуз ишден къыстаргъа, биз ол ишни сюдге берсек, къоранчла бу фонддан тёленедиле. Дагъыда биз урунуу къоруулау фонд къурагъанбыз. Адам иш юсюнде ёлсе, аны юйюрюне профсоюзланы АК-сы 10 000 сом, биз а 5 000 сом беребиз. Производствода угъай, юйде бир тюрлю чыл тюшсе, АК да, биз да биришер минг сом беребиз аллай адамгъа.

Алайды да, профсоюзла бек керекдиле. Жаланда пенсияла бла байламлы законла окъуна къалай терк тюрленнгенлерин кесигиз кёресиз. Биз аланы адамлагъа ангылатханлай турабыз. Иш хакъ къалай ёсгенин, саугъагъа бериллик ахча къалай саналгъанын эм кёп башха сорулагъа жуап беребиз.

Жуукъ заманда профсоюзланы магъаналары жаланда ёсюп барлыкъды. Биз ахыры бла да болушалмазлыкъ ишчиле энчи иели фирмалада урунгнганладыла. Ол фирмаланы, регистрация этдирип, гитче эм орталыкъ бизнесни профсоюзуна кирирге онглары бардыла. Алай ала аны этмейдиле. Не Пенсия фондха, не Медицинаха страхованияны фондуна ахча тёлемейдиле. Аны хатасындан пенсиягъа чыгъа туруп, бу адамла бек аз пенсия аллыкъдыла. Бир талай жылдан бизни республикада гитче пенсиягъа жашагъан къартла кёп боллукъдула.

«Къадарым огъурлу адамла бла жолукъдургъанды»

- Фаина Османовна, сиз бизни республикада белгили адамсыз. Профсоюз боссну энчи жашаууну юсюнден билирге сюе эдик...

- Мен онбиржыллыгымдан бери ёксюзме. Алай тап, алай ариу жашай эдиле атам бла анам. Экисини юйюр жашаулары къууанч жырча башланып, бошалгъан бек бушуулу эттенди. Атам Бёзюланы Осман Яникойдан Акъ-Суугъа Жаболаны Шагъадат бла абезех тепсер ючюн келип турғъанды. Юйюр къурайдыла. Юч сабийлери бла тынч-ырахат жашап турғъанларынлай, уруш башланады. Мени атам Сталинградда ёлгенди.

Бизни кёчюргенлеринде, анамы къолунда бушуу къагъытты болгъанды. Солдат, аны окъуп: «Къыйын жолгъа чыгъасыз, не зат алалсагъыз да, алыгъыз»,- деген эди. Анам а, нек эсе да, жаланда эрге баргъанында кийген жыйрыгъын алгъан эди. Азияда ачлыкъ сынагъаныбызда, анам жыйрыгъыны кюмюш ёшюнлюгюн, бел бауун сатхан эди, анда ёлгенди кеси да, 35-жыллыгъында. Жыйрыгъы уа мендеди. Музейни ишчилери сат деп кёп кере тилегендиле, алай мен аны бир заманда да сатарыкъ тюйюлме.

Биз ёксюз къалгъаныбыздан сора ючюбюзню да анабызны къарындашы Жаболаны Магомет ёсдюргенди, барыбызгъа да бийик билим алдырғъанды. Атамы, анамы жанындан эки ыннам да жюз жылдан артыкъ жашагъандыла. Къаллай бир къыйынлыкъ кёрген эселе да, сынмагъандыла. Ма ол тёлю бизге юлгюдю.

- Нарзан Муратович Баков, жаннетли болсун, аты айтылгъан адам эди. Аны бла юйюр жашауугъуз тап къуралгъанмы эди?

- Намысынг тёппемде болсун, алай мен, ачыкъ айтсам, бу адам бла тюбешиуню жашауумда бек уллу насыбыма санайма. Сейир таза ниетли, иш кёллю, халал адам эди. Зольск районда «Ошхамахо» колхозну председатели Нарзан Муратовични атасы эди. Ол пенсиягъа кетгенде, колхозчула аны жашын бу къуллукъгъа чакъыргъан эдиле. 25 жыл ишлегенди колхозну председатели болуп. Аны алчыланы санына чыгъарғъанды. Уллу къыйынлы ючюн Социалист Урнууну Жигити деген атха тийишли болады.

Не сейир, жаланда бир кере окъуна Нарзан Муратович льготала бла хайыланмагъанды, бизни бир заманда не машинабыз, не дачабыз болмагъанды. Сабийлерибиз да аталарына ушагъандыла, халал къыйынлары бла жашагъандыла.

Сабийле... Мен Нарзан Муратовичге эрге баргъанда, ол тёрт сабийи бла жашай эди. Ала мени аналарынча, мен да аланы ёз сабийлеримча кёргенбиз. Бусагъатда хар бирини иши, юйюрю бардыла.

35 жыл жашагъанбыз бирге Нарзан Муратович бла. 35 жыл-бир юнча, насыплы,жарыкъ юнча. Мен бу адамгъа не жашырын сёзюмю да, не къайгъымы, не къууанчымы да айтып къоюучу эдим. Биле эдим м ени тюз ангыларыгъын.

Интернационалист, коммунист, къыралын сюйген адам. СССР, партия да оюлгъанларын, колхозла да качылгъанларын кёргенинде, аруйду да, къысха заманны ичинде ёлюп къалады. Мен биогюнбюгече да аны ёлгенине ийманалмайма. Жюрегим аны сакълагъанлай турады.

Насыллы адаммамы мен? Хау. Ёмюрюмде мени сындырып биреу сёлешмегенди манга. Къадарым жаланда огъурлу адамла бла тюбешдиргенди. Мен да, къолумдан келгенича, кимге да болушургъа кюрешеме.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

Малчылыкъ

Къумалы малчылыкъны алгъыннгы даражагъа

Эл мюлкде болумну игилендириуню шарт мадарлары этиле башлагъанлары малчылыкъны айныта барыуга болушады. Ол жаны бла хал къалай болгъанына юсюнден бизге КъМР-ни Эл мюлк эм аш-азыкъ министерствосуну малчылыкъ эм къумаландыры иш жаны бла бёлюмюню таматасы Азретали Куготов былай билдиргенди:

-Биринчи июльгъа болгъанын алгъанда, мюлклени къайсы биринде да малланы саны иги кесекге кёбейгенди. Тууарла 223 минг, ол санда ийнекле 103 минг болгъандыла. Къойла 286 мингге жетдирилгендиле. Тонгузланы бла юй къанатлыланы санына да иги кёшулгъанды.

Тууарланы эм юй къанатлыланы ауурлукълары 24,5 минг тоннагъа, сауулгъан сют 142 минг тоннагъа жетдирилгендиле, жумуртхала алыу, 10 процеккте кёбейип, 77 миллиондан аслам болгъанды.

Азретали Хабижевич андан арысында малчылыкъны айныты туғъа чырмалукъ этген сыптауланы юслеринден да энчи айтханды. Бек уллу жарсыуладан бири - республикада арт жыллада къумалы малчылыкъгъа тийишлисича эс бурулмагъаныды. Ол болумну тюрлендирмей, мал ашлану аслам хазырлауну шарт мадарларын этмей, ара эм энчи иели малчылыкъдан аслам продукция алырға къыйын болгъанын жарсып чертгенди.

Быллтыр республикада кесибизни мюлкледе ёсдюрюлген къумалы къунажинликледен жаланда 115-си сатылгъанды. Аны себепли бек алгъа этиллик ишледен бири- къумалы малла ёсдюрген мюлклени алгъыннгы даражагъа жетдириудю.

Республиканы табийгъат эм хауа болуму ларына келишген къумалы малланы ёсдюрюп, аланы бағъаларын да бек кётюрмей, ара эм энчи иели, фермер мюлклеге сатыуну къурамай амал жокъду. Ол ишни жетишимли тамамлар мурат бла КъМР-ни Эл мюлк эм аш-азыкъ министерствосунда энчи комиссия къуралып, республиканы къумалы мюлклеринде инвентаризация бардырыла турады. Аны итогларына кёре, халны игилендириуню борчлары, аллай мюлклеге не жаны бла да болушуну мадарлары белгиленирикдиле.

Докладчы да, аны ызындан сёлешгенде да мал ашлану эпек жетерча хазырлагъа аслам эс бурурға тийишлисин айтхандыла, ол жаны бла болум осалгъа кеттенин чертгендиле. Мал ашлыкъ битимле арт жыллада республикада болгъан сюрпо жерлени жаланда 13 процентинде ёсдюрюледиле. Аланы ёлчемин бек аздан 21-25 процентге жетдирмей боллукъ тюйюлдю. Биогюнда кёпжыллыкъ битимле жаланда 7300 гектар чакълы бир жерде ёсдюрюлгени къайгъы этдиреди. Ол сабанланы 29 минг гектаргъа жетдирмей, ара эм энчи иели мюлкледе малланы орталыкъ рацион бла жалчытыр амал жокъду.

Бёлюмню жыйылыуунда алгъын болуучу жараулу мал орунла шёндюледе бошуна къалып, аланы бағъаларын да бек кётюрмей, ара эм энчи иели, фермер мюлклеге сатыуну къурамай амал жокъду. Ол ишни жетишимли тамамлар мурат бла КъМР-ни Эл мюлк эм аш-азыкъ министерствосунда энчи комиссия къуралып, республиканы къумалы мюлклеринде инвентаризация бардырыла турады. Аны итогларына кёре, халны игилендириуню борчлары, аллай мюлклеге не жаны бла да болушуну мадарлары белгиленирикдиле.

Докладчы да, аны ызындан сёлешгенде да мал ашлану эпек жетерча хазырлагъа аслам эс бурурға тийишлисин айтхандыла, ол жаны бла болум

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеги.

- Бек уллу проблемабыз а, - дейди Расул, - эл мюлк академияны, башха эл мюлк бийик окъуу юйлени бошап, бизге илму ишлерин бардырырға жаш адамланы келмегенлериди. Он-онбеш жылдан илму бла кюреширеча адам табылмай окъуна къаллыкъды.

«Отборчула» Пятигорскеде нартюхню институтуну Битеуроссей урлукъчуланы координация советини къууумна киредиле. Анда ала иш сынауларына башхаланы юйретедиле, кеслери да сынау жыйышдырадыла.

Алчыладанды ол да

Элеккуланы Къыралбий тракторчуду. Ол ишине хар кимден да эртте келип, кеч кетеди. «Отбор» агрофирматурады. Эртгенликде ишге кечикмей чыгъар ючюн, гаражгъа танг ата келип, тракторуну керегине къарайды.

- Мени «темир» атым хар заманда да ишге хазырды. Анга керекписича къарайма, заманында жауун, отлугъун да тапдырама, жуугъан да этеме, - дейди Къыралбий.

- Элекку улу бек иги механизаторладан биринде саналады. Ол тамамлагъан ишни ызындан тинтир керекписи жокъду, мен анга бек ышанама, - дейди баш механик Мухамед Нафижев.

Мал аш жетерикди

Агрофирмада тирликни жыйыу бошалгъанлай, саламны гюлтеле этиу бардырылады. Ол ишни мал ашла хазырлаучу бригада тамамлайды. Ол къысылгъан саламны ташып, мюлкню жеринде тишлеге къалайды.

Бригадада алты адам барды. Ала хар бири да ишледа урунады. Тракторуна дайым да къарағъанлай, керек болса, терк ремонт этгенлей

Элеккуланы Къыралбий.

Хар сагъатны багъалай

Бичен жыйыу.

рине жууаплыдыла. Сен, мен эт деген зат жокъду. Мюлк жыйғъан салам, бичен да кеслерини малларына, тышына сатарға да жетер чакълы боллукъдула.

Мында ичгичиле жокъдула

Александр Куликовну машинаны рулюну артында стажы бек уллуду. Аны себепли сабанлада жолсуз жолла бла адамланы ишге келтирирге, артха - юйлерине элтирге да ана бла буюрулғанды. Ол эртгенликде - эртте Прохладный шахардан, Степной, Комсомольский элледен ишчилени келтиреди, ингирликде юйлерине элтеди. Андан сора да, ол, бир жерде олтуруп, заманын кечикдирмейди. Кюнню узунуна участкалагъа жетип, халғъа къарайды, керек болса, техника болушлукъ этеди.

Ичгичиле, жалкъаула, гудучула мында кёпге мычымайдыла

- Мында кюнню узунуна участкалада, базада да айланып, бир ичгичини кёрлюк тюйюлсе, - деп ёхтемлик бла айтады Княз улу. -Биз угъай да, биргелерине ишлегенле окъуна кёпге мычытмайдыла къатларында аллайланы. Сёз ючюн, ала экиси да бир ишни тамамлайдыла. Ахырында къарасанг, бири 40 гектар, экинчиси уа тёрт гектар жерни оргъанды. Ачханы уа экиси да юлешедиле. Сора ол иги ишлеген унарыкъмыды аллай халны...

Сабан той

- Жаз башында урлукъну жерге салгъандан, кюз артында тирлик жыйғъандан сора уа, жатманы тюбюнде узун стол къурап, барыбыз да бирча сыйланабыз. Сабан той этебиз. Бек аламат ётеди ол, - дейдиле агрофирмада ишлегенле.

Мында жюзюмчюлюк бла да кюрешедиле, кёртме, алма, балли терекле да ёсдюреди. Май, июнь айлада уа иги кесек жерден муркуну да тирлигин жыйғъандыла. Фирманы башчылары айтханнга кёре, ала жуукъ заманда чагыр да этип башларыкъдыла.

Битеу башда айтылгъан затланы тирликлерин а ишчилени араларында юлешедиле. Кеслерине деп малла да тутадыла. Кысысхасы, хар къайда да ишчи адамгъа къайғъыруу, аны сейирлерин эсге алыу эсленеди. 9-чу Майда уа элде жашағъан ветеранлагъа ахча, башха саугъала бла да кёз-къулакъ болгъандыла.

Техника къачан да хазырды

«Отборну» базасында трактора, комбайина, культивация этген машинала, къысхасы, эл мюлкде сабан ишлеге керекли битеу техника барды. Ала хар бири да ише керек болгъанлай чыгъарғъа хазырдыла. Техника базаны къатына жууукълашхан ол къаллай тап халда болгъанын кёрлюкдю. Къызыл, сары, жашил, кёк боялғъанда боялғъан техника жап - жанғъча сюеледи. Кесини заманында ала хар бири да чурумсуз хайырланыллыкъдыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратланы автор алгъанды.

306 пенсиячыгъа - жюзден артыкъ жыл

Миллет банкны республикалы советини жыйылыуунда РФ-ни Пенсия фондуну Къабарты-Малкъарда бёлюмюню управляющиси Хасанби Шеожевни билдиргенине кёре, биогюнлюкде республикада 175 минг адам пенсия алады. Аладан 54 мингине ай сайын 2 652 сом ахча бериледи. Ол а жашау этерге керекли мардадан иги да азды. Жыл санлары 80-ден аслам болгъанла уа 13157-ге жетедиле, аладан 306-сы жюз жылдан артыкъ жашайдыла.

Пенсия реформа башланнганлы республикада пенсияны орта ёлчеми 2700 сомгъа ёсгенин эм биогюнлюкде 3411 сом болгъанын да чертгенди Шеожев. Ол жашау этерге белгиленнген мардадан 1,5 кереге асламды. Россейде аны ёлчеми - 4039, Юг федеральный округда уа 3668 сомду.

Бизни корр.

Тюзетиу

«Заман» газетни 2008 жылда 17-чи июльда чыкъгъан номерини 2-чи бетинде «Правительствону членлерини гражданланы приёмгъа алыуларыны юсюнден» деген билдириуде кёргюзтюлген телефон номерде хатаг жиберилгенди: **40-36-92** дерни орунуна **40-38-92** деп жазылгъанды.

Дин эм жамаат

Тилланы Зулкъарний хажи республикада, тап Россей Федерацияда да ислам дин огъурлулукъда, игиликге къуллукъ этерине уллу къыйын салгъан, ахшы адамлардан бирлериди. Аны Къазахстанда да иги таныйдыла.

Жерлешибизни аты Жамбул областыны Мерке районунда орамгъа эм межгитге да аталгъанды. Ол бек алгъа урунуу жолун анда башлагъанды. Бусагъатда уа аны ислам дини ариу ниетлерин халкъгъа ангылатыуда кёпжыллыкъ къыйынын багъалап москвачы журналист Тилланы Зулкъарнийни жашау, урунуу жолуну, уллу адамлыгъыны юсюнден китап жаза турады.

Ол Къабарты-Малкъарны Муслийманларыны дин управлениясыны председателини заместителиди, Быллым элни иймамыды, Москвада «Собрание» деген культура-жарыкъландырыу жамаат биригиуню ассоциациясыны члениди. Кеси да бу кюнледе ассоциацияны сыйлы грамотасы бла саугъаланнганды. Анда былай жазылыпды: «Кёп жылланы жарыкъландырыу иш бардыргъаны, ислам динни ниет хазнасына тийишлиликде магъаналы социальный проектлени жашауда бардырыугъа басымлы юлюю къошханы эм ёсюп келген тёлюню аден-къылыкъгъа юйретиу ишни таза жюреги бла тамамлагъаны ючюн махтау тапханды..»

Биз бу кюнледе Зулкъарний хажиге тюбеп, ол 13 жылдан бери ишине къатышып келген «Собрание» ассоциация къаллай журуу тындыргъанына, биогюнлюкде Россейде муслийман динни башында тургъанла Исламны магъанасын халкъгъаангылатыуда къаллай жолну тутханларыны юсюнден ушакъ этгенбиз.

Ариу къылыкъ беш фарызны магъанасын тутады

- Зулкъарний хажи, бизни республикадан сенден башха адам бармыды бу ассоциацияда?

- Хау. Жыл болуп келеди Атмырзаланы Тахир хажи анга киргенли. Андан бери экибиз да ючюн кеде къатышханбиз биригиуню жыйылыуларына.

- Анга кимле киредиле?

- Россейни битеу регионларындан 35 адам барды анда. Ала чыннты алимлеридиле, муслийман динни теренлигине, уллулугъуна тюшюнгген, анга таза ниетли къуллукъ этген адамладыла. Алтайдан башлап Карелия Республикагъа, Юг федеральный округга дери да кёп миллетлени келечилерин бирикдиреди бу бийик даражалы культура-жарыкъландырыу жамаат биригиу. Аны таматасы М.А. Саяхетдинов, къалай эсе да, Тахирге бла манга башхаладан айырып эс бурады, бизни багъалы кёреди. Экибизни да ючю-тёрт кере юйюне юконакъгъа чакъырыгъанды. Бир да болмагъанча ариу халлы, намыслы, сюйдюмлю дин ахлуду.

Битеу ассоциациягъа жыйылгъанла мени бек алгъа салмай, намаз этмейдиле. Аллай бир багъалы кёреди жыл саным бла абадан болгъаным ючюн. Анда уа аллай битеу дуниягъа, къыралгъа атлары айтылгъан профессорла, академикле бардыла, аланы оюмлу, жашау кертиликде айтылгъан сёзлерине, философия оюмларына тынгылап турлугъунг келеди.

- Быллай уллу алимле жыйылгъан жерде ислам динни биогюнлюкде къаллай борчлары сюзюледиле?

- Бек биринчи болуп динибизни огъурлу ниетлеге, тюзлюкге, тенглике, адамла бир бирлерине жан аурутурларына, ариу ниетли болгъларына къуллуч этгенине эс бурулады. Аллай болур ючюн, динни кесин кючлерге, бирикдиррге, муслийманланы аден-къылыкъгъа юйретирге, намыслы болурлары ючюн къайгъыырыгъа керекликси ассоциацияны ишини баш ёзегиди. Сёз ючюн, динибизни ариулугъуну, огъурлулугъуну юсюнден сёз баргъанда, быллай шартланы эсге салгъанда: къарылу къарысугъа таныгъачкъ болургъа, бай жарлыгъа болушургъа, билимли адамла билимлери жетишмегенлеге эс тапдырыргъа, аманлыкъчылыкъгъа къажау юреширге, зорлукъгъа жол бермезге, игилени намыслларын кётюре, осал къылыкълыланы, эки бетлилени, уручуланы, мурдарланы, жутланы терслерге керекликси айтханлай турадыла.

Ислам динни бек баш беш фарызындан хыйсап этип къарагъанда, адамны адепли, ариу къылыкълы болуундан сыйлы бир зат да жокъду. Ийман, намаз, зекят, ораза, хаж къылыу - ала барысы да бир жанында, ариу къылыкъ, намыс экинчи жанында болуп, муслиймандан аллай бир къаты суралады адамлыкъ даража.

- Сен айтханга кёре, ислам динни кючлеуде зекят бериуню магъанасы улууду. Бу артхы жыйылыугъузда аны юсюнден сёз баргъанды, дейсе. Бу темагъа ким доклад этди, ол не айтды?

- Палестинаны муфтийи Бардвил Висам Али «Исламны жан аурутмакъылгъы» деген темагъа аламат ахшы лекция окъутъанды. Аны бу темагъа аталгъан брошюрасы да барды. Ол Россейде Карелия Республиканы муслийманларыны дин управлениясыны да председателиди. «Зекят» деген сёзню орус тилге кёчюрюп, аны магъанасын анчыгъатып, ол хар муслийманнга борч болгъанын эсге салгъанды. Малкъар тилде уа зекят «тазаланыу», «игилик этиу», «тюзлюк» деген магъананы тутады.

Докладда белгиленнгенине кёре, Россейни алып къарагъанда, Октябрь революциягъа дери бла, бийле, къолайлы жашаулары болгъанла тийишли зекятларын берип тургъанладыла. Советлени заманында атеизм ол затны жокъ этгенди. Бу сагъатда коммунист ниет унутула, демократия кюч ала баргъанлыкъгъа, къыралбызда байлыкълары болгъанла ол борчларын унутхандыла, не кёп мюклери, ырысхылары бар эсе да, зекят тёлемейдиле. Ол а Аллах бла аллы къарагъанда, гюнахлы ишди. Аны заманындан кеч тёлеуню окъуна дурус кёрмейди Аллах.

Зекят тёлеу жамаат жашауну ырахатлы болуруна къуллукъ этеди, ислам динни мурдорун кючлеую ишланларында бла мадарларындан бириди. Аны юсюнден Къуранда 84 кере айтылгъанды. Бусагъатда халкъ дин тутагъа эркинди. Анга киши чырмау болмайды. Алай межгитледе, жамаат жыйылгъан жерледе намаз этиную, ораза тутуну, хаж къылыуну юслеринден кёп айтылады, зекят бериу баш фарызладан бири болгъанына эс бурулмайды, аны борч болгъаны айтылмайды. Ол а динни кючюн къарысуз этеди, жамаат жашауда тюзлюк, теннглик тохташырына шупха тюшюреди.

Бу жолгъу жыйылыуубузда сёзню алай салгъандыла дин ахлула: «Биз зекят тёлеуню тийишли даражагъа кётюралмасакъ, муслийман уммана къураллыкъ тюйюлбюз».

Зекятны жашау къолайлары болгъанла берирге керекдие. Жыйылгъан ырысхы уа жарлылагъа, факъыралагъа, ислам окъуу юйледе, медиреселеде окъугъан сохталагъа, къулланы башларына бош этергге, борчлары болуп, тёлеялмай тургъанлагъа, ашлары-сулары болмагъан жолоучулагъа юлешиниедиле.

Ырысхыдан зекят жылгъа бир кере тёленеди. Аны ёлчеми уллу тюйюлдю. Сёз ючюн, ёдюрюлген тиркини он юлюшден бири зекятха чыгъарылады. Юйде малланы алсакъ, ала юйюрню кереклисине хайыырланыла зекят, аладан зекят тёленмейди. Ырысхыны алтынгга айландыры, аны багъасы 85 граммдан кёп эсе, ол заманда аны 2,5 проценти зекятха чыгъарылады. Сатыу этиуден, мюлк жюрютюуден тюшген файда юйюрню кеси башына хайырланылгъан кесегинден кёп эсе, ол заманда зекят тёлерге керек болады.

- Зулкъарний хажи, ислам динни кертилигини юсюнден ассоциацияда айтылгъан быллай магъаналы оюмланы, шартланы асламлагъа жетдирирге керек болур. Ол жаны бла кесигизни борчугъузну толтуралмысыз?

- Аны уа несин айтаса. Биз кесибиз эшиттенни, билгенни жамаатха жетдирмеесек, анга ууз бермесек, бизни иймам болгъаныбызны, Москвада битеу жамаат организацияны жыйылыуларына къатышханыбызны да не магъанасы боллукъду. Тюз биогюн окъуна мен Быллымда эртген дуулада аны юсюнден ушакъ этгенме, сагъат экиде уа Тырнауз шахарда дин ахлула бла тюбешиуге къатышырыкъма. Ислам динни огъурлулукъгъа, тюзлюкге къуллукъ этгенин къолундан келгенина ангылатырыкъма.

Аманлыкъ этиу муслийманлыкъдан узакъдады, исламны атын айтып, осал ишлеге къатышханла Аллахны алдында гюнахлыдыла. Биз аны алайлыгъын хар инсанны, артыкъда жаш адамлагъа, ангылатыргъа керекбиз.

Ушакъны **ТЕММОЛАНЫ Мухадин** жазгъанды.

СУРАТДА: Тилланы Зулкъарний хажи бла Атмырзаланы Тахир хажи Москвада «Собрание» культура-жарыкъландырыу жамаат биригиуню жыйылыуундан сора солуп тургъан кезиулери.

ЮБИЛЕЙ

Сау тёлюню ауазы

XX ёмюрню 60-чы жылларында совет поэзиягъа бир къауум фахмулу жаш поэтле келген эдиле – таукел, дауурлу да. Аланы санында эдиле А. Вознесенский, Р. Рождественский, Б. Ахмадулина, Р. Казакова. Поэзиягъа уллу эди сурам, аны излей эди халкъ. Жаш поэтле уа эстрадагъа чыгъадыла – окъуучу да аны сюе эди.

Аланы арасында аты бек айтылгъан эм фахмулусу уа Евгений Евтушенко эди. 60-чы жыллада уллу аудиториялану жыйгъан бюгюнлюкде 75-жыллыгъын белгилейди.

Хау, Иркутск областыны Зима деген станциясында туугъан жашчыкъ аты дуниягъа айтылгъан поэт болур деп кимни эсинде бар эди! Атасы геолог эди, кеси да назмула жазгъанды. Уруш алгы жыллада атасы бла анасы айырылып, Евгений анасы бла бир ауукъ заманны Москвада жашайды. Урушну кезиуюнде анасы Евгенийни Зима станцияда жашагъан ыннасына ийгенди. Ауусуз ишлерге, къыйналса да тёзерге ол мында юйренеди.

Ол школда тийишли орта билим алалмагъанды, алай окъуугъа итиниую уллу болгъанды. Урушдан сора ол Москвагъа келеди, анасы эм ёге атасы бла жашайды. Мында Дзержинский районну Пионерлерини юйюнде ишлеген литература студиягъа жюрюйдю. Мында окъуучула бла тюбешиуге келген бир къауум фахмулу поэтле бла танышады. Аладан бири – Владимир Соколов болушды Евтушенкогъа Литература институтха кирирге. Ол кезиуюню юсюндеги «Эстрада» деген назмусу да.

Проклятие мое, души моей
растрата –эстрада.
Я молод был, хотел на
пьедестал,
Хотел аплодисментов и
букетов.

Аны поэт болуруна кёп белгили адамла себеплик эттендиле: А. Досталь, Н. Тарасов, В. Соколов, А. Твардовский эм башлала. Публицистикалы поэзияды аны жазгъан затлары, даулашха чакъырапды, жюргенги къозгъай. Кеси да назмуларын аламат иги окъуучанды, тюз да Маяковскийча. Назмулары тазала, магъаналыла эдиле. Аны профессионал актёрла окъуна эниклерге кюрешгендиле, алай айырмалы айта эди поэт кесини назмуларын.

Устазлары бла насийхатчылары андан абаданла эдиле, адеплиди адамла. Аны бла насыбы тутханды Евтушенкону. Дагъыда халкъ поэзияны сюйген кезиуде келгени бла поэзиягъа. Аны китапларыны тиражы да ёседи. Поэтни жигити тюзлюкню излейди, хар нени олсагъат тюрлендирирге сюеди. Таукелди – бу сезим а тёреди жашлыкъгъа.

«Евтушенкону назмуларына шошлукъ жетмейди, бир кесек тынгылау. Ол тохтаусуз «юеди», кесине да асыры уллу борч алады», - деп жазгъанды аны юсюнден А. Межиров. Алай критика уа поэтни чыгъармачылыгъына юсюнден оюмун тынгылы айтмагъанды, неда сёкгенди.

Алай 1963 жылда Евгений Евтушенко Москвадан Печорагъа кетеди, бир ауукъ заманны Северде жашайды. Кеттенини сыл-тауу – СССР-ни генеральный секретары Н.С. Хрущев бир къауум жаш поэтлени, жазыучуланы эм художоклени сёкгенинде эди. Бир къауум критикле да анга къошулуп. Евтушенко да сёгюлгенлени тизмесинде эди. Не ючюн? Юйюнде, эсе да, жашагъан къыралында кёрген кемчиликлени юсюнден ачыкъ айтыргъа базынныганы ючюн. Ачыкълыкъгъа хазырлана тура эди къырал, анда жашагъанла да, алай Евтушенко поэт нёгерлери бла заманындан аз алгъа атладыла.

Северде чабакъчыла, уучула бла ишлегенди. Аны жюрек жарасын багъыугъа къара иш болушды. «Северде» деген назму циклин жазады, Твардовский а аны «Новый мир» журналында чыгъарады. Аны сау къырал окъуйду, эшитеди жангыдан.

Сау тёлюню ауазы болагъанды ол. Заманны, аны излемин, магъаналы этген затланы сезе билгенди. Керекли заманда айтыргъа - ма ол жорукъ бла ишлегенди.

1979 жылда Грузияда «Мерани» китап басмада поэтни «Тяжелее земли» атлы китабы чыгъады. Анда кесини назмулары эм 61 эбизе авторну орус тилге кёчюрген затлары басмаланадыла. Гюржюню бек сюйгенди поэт, бу тизгинле да анга шагъатлыкъ этедиле:

О Грузия – нам слёзы вытирая,
Ты – русской музы колыбель
вторая.

О Грузии забыв неосторожно,
В России быть поэтом
невозможно.

Гюржю поэтни чыгъармачылыгъында энчи жерни алады. Евтушенкону анда юйю да болгъанды, алай эбизелени бла абхазылаланы араларында болгъан урушну отунда ондыла аны. Поэт а ары солургъа келиучю эди. Бир талай жылны ол ары баралмай, сюйген шахарын тансыкъылагъанды.

Я тоскую по Тбилиси,
по глазам его огней...

Гюржю литератураны классиклери Г. Табидзе, Г. Леонидзе, С. Чиковани жаш поэт Евтушенкогъа бек иги тюбегенди эм мында. Ол къарай-къарай барады. Арба, тынчдан-тынч келе, къарап кёрмезча къарангыда жутулады. Ингир ала тутмакъла солургъа олтургъан жерге арба да жетеди. Алай Сейит анда жокъ эди. Омар аны кёргенден сора асыры къыйналгъандан ол кече окъуна жюреги жарылып ёлгенди.

Хаджиланы Сейитни жашы Омар эгечи Гезам бла.

Сейитни уа солдатла артха къалдырып, кечикдирип, ёлтюртюп къойгъандыла. Къартланы, къарысузланы алай эте баргъандыла. Аны къарындашы Таукай да айтылгъан къаячыладан бири эди. Минги тауГъа кёп адамны чыгъаргъанды. Азияны къыйынлыкъларын да сынап, андан да сау-саламат къайтып, 96 жыл жашап ёлгенди.

Тилланы Юсюп да бек эртеден бери жол уста эди. Жюзле бла адамлагъа Элбрусха жол кёргюзтгенди. Малкъар тауланы ариулукълары бла шагъырей этгенди. Аны кесин, къарындашын, эгечин да тутадыла. Бираздан эгечин эркин этедиле. Ол артда, кёчгюнчюлюкде, Къазахстанда ауушханды. Къарындашладан а бири да сау къайтмайды.

Хажиланы Хасанны уа эки кере окъуна тутхан эдиле. Азияны да кёргенди. Андан къайтхандан сора Тырнауузда жашап тургъанды. Анда ёлгенди. Хажиланы Чотай да кёчпончюлюкню сынагъанды. Бери келгенден сора ол да Тырнауузда жашап тургъанды. Анда ауушханды. Эки жашы къалгъанды.

Толгъур улу Ибрагим да кёп жыйынны чыгъаргъанды Минги тауГъа. Аны бла баргъанладан бир адам да ачымагъанды. Ол 1942 жылда урушха кетеди. Андан а къайтмайды. Къатыны, къызы бар эдиле. Юй бийчеси Ибрагимни урушха ашырып келген кюн ауруп, андан иги болмай ёледи. Къызы Нальчикде жашайды.

Къышда Минги тауГъа чыкъгъан жашланы къадарлары алай болгъанды. Алпгъа сыйладыла, Бийикге кётюрдюле. Ызы бла уа къаядан энишге атханлай этдиле.

Ол жыл аладан сора да, Минги тауГъа жети таулу къыз чыгъадыла. Ала быладыла: Хажиланы Сейитни къызы Гезам, Залийханланы Танайны къызы Эрзуан, Залийханланы Ахматны къызы Кизий, Хажиланы Даауту къызы Абидат, Хажиланы Чукайны къызы Жюзюм, Байдаланы Зекериянны къызы Таужан. Жарсыугъа, жетинчилерини атын тохтащдыралмагъанбыз.

Башында атлары сагъынылгъан къаячыла, къышда Минги тауГъа, ызы бла Казбекге чыгъып, уллу жигитлик этген эдиле. Аладан сора да, аллай кёп жашларыбызы болгъанды Аланы барын да, атларын жыйыщдырып, районда музейлеге салса, тийишли эди. Келген адамла кёре, эсде тутар эдиле.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Альпинизм

Къышда Элбрусха биринчи болуп ёрлегендиле

Совет Союзну заманында, бир белгили юннге жоралап, уллу ишле тамамлап болгъандыла. Озгъан ёмюрню отуз бешинчи жылында СССР-ни колхозларыны биринчи битеусоюз съездлери бола эди. Анга атап республиканы бек айырмалы, жигит къачылары Элбрусну эки тёппесине, ызы бла уа Казбекге да чыкъгъандыла.

Ала онтогъуз адам бола эдиле. Аладан жангъыз бири оруслу эди – доктор жаш Владимир Лещинский. Къалгъанлары уа – таулула. Кеслерини да онжетиси элбрусчула, бирлери уа Бызынчдан – Толгъурланы Ибрагим. Элбрусчула уа быладыла: Хажиланы Сейит, Тилланы Юсюп, Кючхарланы Тахир, Кючхарланы Магомет, Хажиланы Таукай, Хажиланы Сюлемен, Хажиланы Хасан, Хажиланы Чотай, Хажиланы Омар, Жаппланы Наны, Жаппланы Исмайыл, Жаппланы Нашы.

Быланы биргелерине эбизе жаш Давид Гавашели да болгъанды. Аты, тукъуму эбизе болгъанлыкъгъа, туугъандан бери да бизде жашагъанды. Типибизни да бек уста биле эди. Таныманган анга таулу дерик ди ансы, башха адамды деп айтырыкъ тюйюл эди.

Бу жашлагъа дери къыш Элбрусха адам чыкъмагъанды. Ол бир да болмагъанча къыйын иш эди. Бу заманда тау башында угъай, этеклеринде окъуна суукъла, боранла адамлагъа кёз ачдырмайдыла. Болсада, аладан да къоркъмай, артха турмай, чынты таулу жашла Европаны бек бийик чукуона чыгъаргъа таукел боладыла. Аланы ол ишлерине къарача Москвадан экеулен келедиле. Аладан бирлерин Владимир Еланчикни -энчи тау отрядны таматасына саладыла. Ол, баям, быллай ишде сынау болгъан адам болур эди. Бир къауум кюн жашла жарау эттендиле.

Экинчиси Виктор Вальцев а отрядны завхозу эди. Ол аланы ашларына, сууларына, кийимлерине къарагъанды. Къышда тауГъа чыгъарыкълагъа энчи кийимле керек эдиле. Мында уа аллай зат жокъ. Москвадыла аланы Италиядан келтиртедиле. Бир-бир суратлада бёркле, кёзлюкле кёрюнюп турадыла.

Элбрус эл Советни председатели Сотталаны Салих да быллагъа кюлюндан келгенича болушуп тургъанды. Ары-бери барыргъа тюшюп, улуу керек болса, башха жумушларына да къарагъанды. Врачлары да кюннге эки кере: эртген, ингир жюреклерине тынгылагъанды, къан басымларын ёнчелегенди.

Онтёртюнчю январьда Минги тауну эки чукуона да чыгъып къайтадыла. Къыйналгъан этген эселе да, ачыгъаны, заран тюшгени да болмагъанды. Элде, халкъ жыйылып, уллу той-оюн этип, алай тюбеген эдиле.

Къаячыланы, юйлерине да жибере турмай, тюзюнлей Дюгергге алып кетедиле. Анда да кёп турмай Казбекге (Къазаматау) ёрлейдиле эм андан Москвагъа телеграмма жибередиле. Къышда эки тауГъа да чыгъып къайтхан жашланы намысларын-сыйларын кёредиле. Алпгъа бек кётюрюп да турадыла. Хажиланы Сейиттге бла Тилланы Юсюпге Тегенеклиде тюплюбашлы юйле да ишлетедиле. Артда Юсюпню юйюн ырхы басхан эди.

Болсада бир-бир уста къаячыланы къадарлары жарсыулу болгъанды. Жаппланы Исмайыл, 35-чи жыл Минги тауГъа жыйын бла кетип, ажымлы ёледи. Жаппланы Сейитни бла аны жашын Омарны 41-чи жылда декабрьде тутадыла. Тамата жашы Газот урушда болгъанна да къарамай. Немислиле бу тийрелеге жууукълаша башлагъанларында, ала тургъан тюрмени Каспий тенгиз тийресине кёчюредиле.

Анда бара тургъан жеринде Сейит къарыусуз болады да, солдатла муну арбагъа миндиредиле. Тутмакъла алгъа кетедиле, арба уа артда къалады. Омар атасына, ызына бурулуп, къарай-къарай барады. Арба, тынчдан-тынч келе, къарап кёрмезча къарангыда жутулады. Ингир ала тутмакъла солургъа олтургъан жерге арба да жетеди. Алай Сейит анда жокъ эди. Омар аны кёргенден сора асыры къыйналгъандан ол кече окъуна жюреги жарылып ёлгенди.

Сейитни уа солдатла артха къалдырып, кечикдирип, ёлтюртюп къойгъандыла. Къартланы, къарысузланы алай эте баргъандыла. Аны къарындашы Таукай да айтылгъан къаячыладан бири эди. Минги тауГъа кёп адамны чыгъаргъанды. Азияны къыйынлыкъларын да сынап, андан да сау-саламат къайтып, 96 жыл жашап ёлгенди.

Тилланы Юсюп да бек эртеден бери жол уста эди. Жюзле бла адамлагъа Элбрусха жол кёргюзтгенди. Малкъар тауланы ариулукълары бла шагъырей этгенди. Аны кесин, къарындашын, эгечин да тутадыла. Бираздан эгечин эркин этедиле. Ол артда, кёчгюнчюлюкде, Къазахстанда ауушханды. Къарындашладан а бири да сау къайтмайды.

Хажиланы Хасанны уа эки кере окъуна тутхан эдиле. Азияны да кёргенди. Андан къайтхандан сора Тырнауузда жашап тургъанды. Анда ёлгенди. Хажиланы Чотай да кёчпончюлюкню сынагъанды. Бери келгенден сора ол да Тырнауузда жашап тургъанды. Анда ауушханды. Эки жашы къалгъанды.

Толгъур улу Ибрагим да кёп жыйынны чыгъаргъанды Минги тауГъа. Аны бла баргъанладан бир адам да ачымагъанды. Ол 1942 жылда урушха кетеди. Андан а къайтмайды. Къатыны, къызы бар эдиле. Юй бийчеси Ибрагимни урушха ашырып келген кюн ауруп, андан иги болмай ёледи. Къызы Нальчикде жашайды.

Къышда Минги тауГъа чыкъгъан жашланы къадарлары алай болгъанды. Алпгъа сыйладыла, Бийикге кётюрдюле. Ызы бла уа къаядан энишге атханлай этдиле.

Ол жыл аладан сора да, Минги тауГъа жети таулу къыз чыгъадыла. Ала быладыла: Хажиланы Сейитни къызы Гезам, Залийханланы Танайны къызы Эрзуан, Залийханланы Ахматны къызы Кизий, Хажиланы Даауту къызы Абидат, Хажиланы Чукайны къызы Жюзюм, Байдаланы Зекериянны къызы Таужан. Жарсыугъа, жетинчилерини атын тохтащдыралмагъанбыз.

Башында атлары сагъынылгъан къаячыла, къышда Минги тауГъа, ызы бла Казбекге чыгъып, уллу жигитлик этген эдиле. Аладан сора да, аллай кёп жашларыбызы болгъанды Аланы барын да, атларын жыйыщдырып, районда музейлеге салса, тийишли эди. Келген адамла кёре, эсде тутар эдиле.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Минги тауГъа чыкъгъанланы къууму.

Эски сурат

«Юйге да игилик!», - дегенча узакъ жылладан къарайдыла бизге бу къызла. Чегемли бийчеле: Басиятланы Гошагъа бла аны тамата эгечи Улифат. Биринчини башында алтын суу ичирилген окъа бёркю, юсюнде аллы ачылгъан чапыракъ тамгъалы жыйрыгъы, белинде уа ариу кюмюш камары. Эрге бармагъан таулу къызла бурун заманда былай кийиннгендиле.

Улифат а эрдеди. Нальчикде эгечи бла суратха тюшгенди. Башында къайын анасыны саугъасы – ариу польменди. Он кеси да бек сыйлыладан бирине саналгъанды. Быллай жаулукъланы таулу тиширыула кеслери тикгендиле.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

БУ СЕЙИРДИ

Ичерге, ичмезге да къолумдан келликди

Къуу тюзлени кемелери – тюелё - суу ичмей эки ийыкъны кечиналадыла. Ол кезиуню ичинде ала ауурлукъларыны 30 килограммларын тас этедиле, артда уа 10 минутну ичинде 140 литр сууну ичип бошайдыла.

Тёртаякълы жаяу жюрюучюле

Жаныуарланы автомобиль жолладан ётте туруп эсليليклерин бир ненча жылдан бери тинтип билирге сюйген канадачы зоологла быллай шартланы тохтаашыргъандыла. Къазла автомашинаны тюбюне бек аз тюшедиле.

Андан сора уа бек низамлы жаныуарланы тизмелеринде тонгузла, киштикле, итле бардыла. Алай итлени араларында бек эссизлеге уа спаниельле эм болонкола саналадыла.

Пингвиннге бу ат нек берилгенди

Пингвинле дуниягъа 60 миллионнга жууукъ жыл мындан алда чыкъгъандыла. Бу къанатлыланы тюрлю-тюрлюлерини асламысы Юг полушарияны суукъ сууларында жашагъандыла. Болсада аланы араларында да бардыла бир бирлеринден уллу башхалыкълары болгъанла. Сёз ючюн, экватода жашагъан галапагосслу пингвинни айтайыкъ. Бу тюрлю къанатлыланы араларында бек уллуларыма интернетдеги пингвин саналады – аны ауурлугъу 50 килограммгъа жетеди, ёсюмю уа 1 метр чакъы болады. Антарктидада уя къурап жаланда ол эм Адели деген пингвинле жашайдыла. Быланы къалгъан 15 тюрлюлери уя ол кюйсюз материкни чеклеринден тышында турадыла.

Бек къыйын суукъ болумлада чархларыны температураларын бирча мардада тутаргъа пингвинлеге теріленми тюплеринде болгъан жаулары онг бередиле. Уя билмеген бу къанатлылагъа пингвин деген ат «пингвис» (жау) деген сёзден къуралгъанды.

«Приусадебная» газетадан.

ТАМБЛА ШАХМАТЛАНЫ ХАЛКЪЛА АРАЛЫ КЮНЮДЮ

Алагъа сюймеклигим бюгюн да жюрегимдеди

Шахмата... Мени биогюнгю ушакъ нёгерими къадарында бу сёзню магъынасы уллуду десем, ёторюк аймам. Шахматланы сюйгенлени арларында Афашокъаланы Сулеменни жашы Исмайылны аты кенг белгилиди. Ол Яникой элни орта школунда спортну бу тюрлюсюнден кружок ачып ишлегени 30 жылгъа жууукъ болады.

Орта классладан башлап, сабийле ары сюйюп жюрюйдюле. Бир бёлек жылны ичинде янникойчу жашчыкъла бла къызчыкъла районда, республикада да алчы жерле алгъанлай келедиле. Сёз ючюн, Газаланы Зухура былтыр окъуучуланы арларында бардырылгъан республикалы спартакиадада биринчи болгъанды. Исмайыл Совет Союзну Жигити Байсолтанланы Алимни хурметине аталгъан шахмат турнирни жыл сайын да бардыргъанлай турады. Башда айтылгъан эм шахматла бла байламлы дагъыда бир къауум затланы юслеринден мен аны бла ушакъ этгенме.

- Исмайыл, сиз устазлыкъ ишигизден тышында да сабийлени спортну бу тюрлюсюне сейирлени кётюрюр ючюн, къурап, аны ишин дайым бардыргъанлай турасыз. Кесигиз а шахматла бла биринчи кере къаладай бла шагъырей болгъан эдигиз?

- Шахматлагъа сюймеклиги мени жюрегимде анамы къарындашы тудургъан эди. Ол заманда жетинчи классда окъуй болур эдим. Андан бери алагъа сюймеклигим жюрегимде жашайды.

Школда ол кезиуде бир тюрлю турнир бардырылмай эди. Пионерлени отоучугу болуучу эди да, ары жыйылып, кеси арабызда ойнаучубуз эсимдеди.

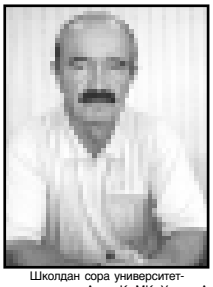

Школдан сора университетге киреме. Анда КъМКъУ-ну чемпионатында физмат ючюн ойнап тургъанма. Республиканы белгили шахматисти Мажмудин Кармов бла да биринчи кере анда танышхан эдим. Окъууму бошап, элге школгъа ишлерге келеме. 1980 жылда биринчи кере школ турнир бардырама. Андан сора уа, район, республикалы даражалы эришиулеге бла спартакиадалагъа да тири къатышып, кубокла, алчы жерле да алып башлайбыз. Жашларыбызны, къызларыбызны араларында разрядлары болгъанла да аз тюйюлдюле. Бютюнда арт 10 жылда уа не тюрлю эришиуге да къоркъмай жыйыр магъа жууукъ шахматистни чыгъаралгъанма.

- Аладан энчи белгилен кимлени атларын айталлыкъсыз?

- Улбашланы Алимни бла Аспарухну, Афашокъаланы Муссаны, Тудуланы Зауруну, Малкъондуланы Мураты, Таппасханланы Фатиманы, Темиржанланы Халиматны, Габаланы Жанналы атларын айтыргъа боллукъма. Сёз ючюн, район эришиуледе, команда эсепде биринчиликни аралмажакъ окъуна, Таппасханланы Фатима жаланда биринчи жерни ала эди. Экинчи болгъанды деп, бир да эсимде тюйюлдю.

Шёндюгюлени юслеринден айтханда, быйыл Газаланы Зухура школчуланы араларында республикалы спартакиадада биринчи жер алгъанды. Алай ол студент болгъанды, билмейме мындан ары шахматла бла кюреширми. Школчуланы араларында уя Къулийлны Мариямны бла Жаннетни белгилерчады. Ала школну атын айтдырырла деп умутум барды.

- Арт кезиуде республикада шахматланы айнылары энчи эс бёлюнеди. Сизни ол зат къуундырамыды?

- Хау. Ол ахшы тюрлениудю. Бирси республикалада хал къалай болгъанын билмейме, алай шёндюге дери да бизде шахматладан республикалы чемпионатла бардырылгъанлай турадыла. Энди мындан ары биотюн иги болур деп ийнанырыгъым келеди.

- Сизни оюмугъузгъа кёре, сабийни айнылуунда шахматла къаллай жер аладыла?

- Шахматла адамны сагъыш, тийишли оноу этерге юйретедиле. Аны себепли кружокга жюрюген школчуланы юслеринден айтханда, ала барысы да аман эм окъумайдыла, математика дегенча предметлени бек иги биледиле. Сабийни логикасы да иги айнылыды.

- Август айда бизни республикада тиширыуланы араларында шахматладан дунияны чемпионаты бардырыллыгъына сиз къалай жарайсыз?

- Ол бек магъаналы ишди. Республиканы аты аны юсю бла битеу дуниягъа айтыллыкъды. Ким биледи, андан сора ёсюп келген тёлюню арасында шахматланы сюйгенле кёп чыгъаргъа да болурла.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.
Сурат авторнуду.

Хар жырында, ролюнда да – адамны къадары

Вахтанг Кикабидзеге - 70 жыл

Алгъынны Совет Союзда аллай жыр къауумла, аллай жырчыла бар эдиле, къайсы республикада, къыралны къайсы жеринде да алагъа, бек жууукъ адамлагъча, жарыкъ тюбеген. Белгили горяоболю жырчы, актёр Вахтанг Константинович Кикабидзе ала да эди. Аны бир кесек жырыгъа-дагъан ауузын танымагъан, жырларын жырламагъан хазна адам болмаз эди. Бюгюн, 19-чу июльда, Кикабидзе 70-жыллыкъ юбилейин белгилейди.

Вахтанны атасы, журналист, Уллу Ата журт урушда ёлгенди. Анасы жырчы болгъаны себепли терк-терк кете эди гастрольларгъа. Алай бла жаш, юйде жангыз кеси къалып, заманыны асламын орамда ашыргъанды. Футбол ойнайды, гитара согъаргъа юйренеди. Эски приёмникде, негрли джазменлени жырларына тынгылай, аланы эниклей, жырлап башлайды. Аны жолу тюзюнлей эстрадагъа эди. Он ансамбльни санында концертлеге къатышады.

Гитарадан тышында Вахтанг даурубас къагъаргъа да юйренеди. Жашны ансамбльле бириндин бирине чакъырып башлайдыла. Аны жарыкъ хали, музыканы сюйгени кёплени анга жууукъ эте эди. Ала атын айтмай, Буба дей эдиле артистге. Ол атны бюгюн да айтадыла, Кикабидзени юсюнден сёз барса.

Ол, башхалача, музыка училищени, консерваториясы да бошамагъанды (консерваториягъа ауазы хырылдагъан этеди деп алмагъандыла). Аны устазы музыкант А. Эбралидзе болгъанды. Ол жаш жырчыгъа музыканы жашырынларына тюшюнюрге болушханды. Андан алгъан билими «Орэро» ансамбльде бек болушурукъду.

«Орэро» жыр къауум озгъан ёмюрню 1970-1980 жылларында Грузияны демангили кинорежиссёрлары, композиторлары, аламат театрлары, футбол командасы бла бирге - аны белгиси эди. Ансамбльни халкъ эм эстрада жырладан къуралгъан репертуары къарыучуну кесине тартханды. Ол Совет Союзда биринчи ансамбль эди, кеси музыка согъып, жырлагъан да. Мында ачылгъанды Кикабидзени фахмусу. Ол жангыз кеси концертле бераллыгъын да мында ангылагъанды.

Алай бла жырчы энчи программа хазырлап башлайды. Ол Тифлисни базарларында жырчыланы (кинто) репертуарларына бурады эсин. Алача, хар жырында биреуню къадарыны, жашауну юсюнден айтады. Башхача айтханда, ол гитчеге спектакльле къурайды. Кикабидзени белгили французлу жырчы Ш. Азнавур бла тенглешдириучюдюле. «Проводы любви», «Мои года – моё богатство» - эм белгили жырлары артистни алай туугъандыла.

Жырчыны, актёрну юсюнден халкъ анекдотла къурай эсе, ол аны белгили болгъанын, халкъ артист болгъанын кёргюзтген шартды. Мен сабий заманда Кикабидзени юсюнден быллай анекдот жюрюй эди. Жырчыны, юйюне тюшюп, болгъанын тоналгъанды. Столда къагъытда уя «Мои года – моё богатство» деп жазып кетедиле.

Жырчыны чам бла драманы бирге кёргюзте билген хунерин кинематографда да хайырланнгандыла. Бек белгили фильми, сёзсюз, «Миминоду». Анда муратына кете билген, аманлыкъны кётюралмагъан, ачыкъ жюркели, керти тенглик эте билген лёттчини сыфаты къараучуну эсинде къалгъанды. Башха фильмледе («Не горюй!, «Мелодия Верийского квартала»), актёр, жырчы, драма хунерин да хайырланып, гюржю халкъны эм иги къылыкъларын ачыкълагъан сыфатна къурагъанды.

1990 жыллада гюржю-абхаз уруш башланнганда, Вахтанг Кикабидзе жырлагъанын къойгъанды. «Урушну кезиуюнде жыр айтхан ушамайды», - дей эди ол. Бир къауум жылдан сора къайтханды артист эстрадагъа. Жангы дискин ол «Миминодан» сора битеу къырал къайтаргъан: «Ларису Ивановну хочу!» деген сёзле бла баллайды. Ол алгъынгы союзну битеу республикаларында болгъанды концертле бла. Эм иги жырларын бирге жыйышдырыпт, «Золотые шлягеры Вахтанга Кикабидзе» деген ат бла дискле чыгъарыр мураты барды.

Бусагъатда белгили жырчы Москвада жашайды. Юй бийлеси, ал жыллада белгили балерина, къонакълагъа жарыкъ болады не заманда да. Жашлары Академияны да бошагъанды, Грузияны Москвада посольствосунда ишлейди. Къызлары актрисады.

Вахтанг Кикабидзени юйюрюнде хар байрамгъа бары да бирге жыйыладыла. Жырчыны, актёрну 70-жыллыкъ юбилейи да жарыкъ, къууанчлы ётёркиди.

САРАККУЛАНЫАсият.

Дата

Отдан кесибизни сакълайыкъ

Россейде от тюшюуге къажау къырал надзор къуралгъанлы бийыл 18-чи июльда 81 жыл болады. Андан бери заманны ичинде къырал надзор от тюшюуге къажау кюрешип, ол борчну толтурургъа организацияланы, жамауатны жууаплылыкъларын кётюрюп келеди. Мындан бир къауум жыл алгъа Россей Федерацияны Президентини Указы бла от тюшюуге къажау Къырал надзорну иши Россейни МЧС-ини жууаплылыгъына берилгенди. Аны баш борчу - адамланы жанларын ёлюмден сакълауду, саулукъларына заран тюшмезин жалчытыуду. Былайда, айхай да, мекямланы, журтланы, ырысхыны отдан сакълауну жууаплылыгъын энчи белгилегре керекди. Аны право жаны бла мурдору уа 1994 жылда къабыл этилген «От тюшюуден сакълаными юсюнден» федеральный законду.

Къыралда жангы социально-экономика байламлыкъланы тохташылары от тюшюуге къажау къырал надзорну ишлеу юйюн жангыртыуну излегенди. Ол ишни жангыртыуну концепциясы 2002 жылда МЧС-ни коллегиясында къабыл этилгенди. 2005 жылдан бери уа ГПН-ни органлары жаланда федеральный бюджетни ачасы бла кечинедиле. Аны алайлыгъы уа от тюшюуге къажау кюрешни къырал инспекторлары ача берликдиле деп кишиге жалынчакъ болмазларына себелик этеди.

Арт жыллада, Россейде ча, Къабарты-Малкъарда да отдан сакъланы тийишли даражадады деп айтырча тюйюлдю. Артыкъда бек кёп адам болгъан жерледе от тюшюу азаймайды. Аны себепли кыраллны жанындан от тюшюуге къажау надзорлукъ этиу иш республикада бек алгъа къонакъ юйледе, общежитледе, сабийле окъуугъан, адамланы саулукъларына бакъгъан жерледе къолгъа къаты алынганды. Ала от тюшюуден къалай сакъланнганларыны юсюнден вопросха Къабарты-Малкъарны Правительствосунда къыйын болумланы кетериу, от къоркъуусузлукъну жалчытыу жаны бла комиссияны жыйылыуларында дайым къаралгъанлай турады. Алада этилген оноула муниципальный къуралыуланы башчыларына эм ол иш бла байламлы министерстволаны бла ведомстволаны оноучуларына жибериледиле. Ол тюрлю мадарланы хайырындан 2007 жылда администраративный-общественлу мекямларгъа от тюшюгени бла ишибизде бек иги жетишимге санайбыз.

Россейни МЧС-ини Баш управлениясыны от тюшюуге къажау къырал надзорну Къабарты-Малкъарда управлениясыны коллективи уллу тюйюлдю. Алай аны адамларыны иш кёллюлюкъюн хар заманда иги бла айтылады. Анга уя кёп замандан бери от тюшюуге къажау надзорлукъ этиуню баш инспектору М.Х. Тенгизов башчылыкъ этеди.

Управленияны инспекторлары кёп иш тындырыргъа тюшеди. Сёз ючюн, профилактика этиллик объектле очуна 13670 бардыла. Жаланда 2007 жылда окъуна ала 7,6 мингден аслам контроль иш бардырыгъандыла. Аланы кезиуюнде от тюшюуге къажау кюрешни къырал инспекторлары ача берликдиле деп кишиге жалынчакъ болмазларына себелик этеди.

От тюшюуге къажау надзорлукъ этиуде Элбрус районну, Прохладный, Бахсан шахаралны къырал надзорлары артыкъда иги ишлегенлери белгилегре сюеме.

Россейде От тюшюуге къажау къырал надзор къуралгъанлы 81-жыллыгъын белгилей, биз, КъМР-де надзорлукъ этиуде ишлегенле, хар замандача, мындан ары да от тюшюуден сакълаными шарт мадарларын этерге таукелбиз.

Алисат ТАТАРОВ,
Къабарты-Малкъарда надзорлукъ этиуню баш къырал инспекторуну заместители.

Жашау хапла

Кеч ангыладым сени...

Сени эрге баргъан кюнюнг... Мен а ич отуда жангыз кесим олтурама. Той таууша. Жиляйма. Бир уллу аулакъда къуру кесими атып кеттенсе. Сюе эсенг мени, эрге нек бараса? «Жулдузчугъум, бул-булчугъум», - дейчю эдинг, энди уа ол кишини къатында эркелетирмисе мени алай? Жюрексинип-жюрексинип жиляйма, алай сен мени жапсарыгъа келмейсе. Эрге бараса.

...Жанры къуралгъан юйюрде мен артыкъ адам болдум. Бир жол суукъ къыш ингирде пойюшдюгюз. Ёге атам санга къол жетдиргенде, мен къычырып жиляйым. Ол а манга бурулуп: «Сенсиз жаланда бир кюн жашар эди», - деди. Мен къайбы кетейим. Жер башында бир адамгъа да керек болмагъан къыйынлы сабийле.

Руслан туду. Сен конфетни да алгъа анга узатаса, жангы кийимле да анга аласа. Мен санга «анна», дейме, Руслан а - мама. Манга алгынча къарамайса. Ол кишиге, жашына жарыйдыла кёзлеринг. Ючюнпоз - сен, ёге атам, жашыгъызбир дуниясы, мен а – жаман кесимме, жангызма, сизге ахырысы бла да керек тюйюлме.

Жай кюн. Жылы заман. Кёмкёк, кыызыл, сары, жашил гюлле. Кёгетле. Мен не заманда да кёгетлени бек сюйгенме. Уллу сары кертмени ашай, жерден алгъан татыуун, кюнден алгъан жылыуун сеземе. Бахчабызда теркелеге сагъатла бла къарайчу эдим. Мени излеген-сорлъан болмагъаны себелли ала зауукълу сагъатла эдиле.

Жайны жылыуу менги бузлагъан жюрегими бираз эрите эди. Аллай ариу юнклени биринде сиз паркга барыгъча хазыр-ландыгъыз. Русланнга жангы кийимле кийдирип, фотоаппаратны да къолгъа алып, жолгъа тебиредигиз.

Мен ызыгъыздан атлагъанымда, ёге атам, терен ахтынып, тохтады. Анам, амасыз болуп: «Къызым, юйде къал», - деди. «Къаллыкъ тюйюлме! Мен да сизни бла барыгъча сюеме. Мени да, Русланнча, суратха алыгъыз!» - деп жилядым. Ёге атам: «Атанг алсын сени суратха», - деди. Не айтыргъа билмей, абызыбадым. Бизден айырылгъанлы бери атам бир да келмегенди. Ала тебиредиле, мен а - ызларындан. Кёп бардым, къарамадыла артха. Тохтадым. Жиляй-жиляй, юйге къайтдым. Манга атлмыш жыл болады. Ол кюн а, тюнене болгъанча, кёз алмыдады.

Мен, школну бошап, училищеге киреме, анда Тахир бла танышама. Ол бираздан «юйюр къурайыкъ» дегенинде, арсарсыз «хау» деген эдим. Къайбы да кетерик эдим юйюмден. Тахирёксюз эди, мен анга: «Керекмейди тойоон да», - деп, кийимчиликими бир сумкага жыйып, юйюмден алай чыгъып кетген эдим.

Ийнанмайма биреуге къыйынлыкъ сынатханча насыплы боладыла деп. Угъай, анама жокъду дауум. Аны экинчи кере да насыбы тутмагъан эди, аны жилияун биогюн-биогече да этеме. Алай ёге атама уя барды кёп дауум. Ол бир тёртбеш жылдан сора ичип башлайды. Аман ариу да, аман да айтып кёрдю, болалмады. Тонгуз сыфатха кирген эди аны эри бек терк. Ишин да тас этип, анамы бойнуна тюшдю.

Руслан а Ростовха окъургъа баргъан эди да, анда къатын алды. Кооперативге киргенин анама къууанын айтхан эди, «Билеме, сен аччаны тёлеп турал-лыкъса», - деп, къоллуй сёзюню ахырында. Тёлеп тургъан эди, кертиси бла да, жарлы анам. Аладыла ала оп фатарны.

Бир талай жылдан а Руслан-ны ол бийчесинден манга письмо келеди. Ол: «Руслан ичген этеди. Сабийлерим тынч жашасала ючюн, бизге, айырылыргъа тюшерик болур», - деп жаза эди. Мен ол письмону анама кёргюзтгенде, ол: «Сора мени жашым энди юйюсю ичичи боллукъду», - деди. Ол кюн, тюнголюп, тёшекге жатды да, андан сора туртмады. Ёлдю. Анамы юйюн ёге атам, манга бир сёз да айтмай, сатып, «сау къал» демей, башха шахаргъа кёчдю. Руслан бла къатыны айырылмадыла. Алай къарындашымы манга дауу болгъаны себепли, сёлешмейди ол манга. «Сен анабызгъа ол письмону кёргюзтмесенг эди, ёллюк тюйюл эди ол», - деген-ди.

Эрим бла да къуралмады жашауум. Ол манга: «Сен адамгъа толусулай ийнанып, андан ийгилик сакълай биллмейсе. Аманлыкъ сакълайса. Манга ийнанмагъаныны сезген этеме. Ол мени алай жунчутды!»-деучю эди. «Ийнан мени сюймеклигиме», -деп тилегенинде, «ийнанама» дерге тилим бурулмагъанды. Артда, ол мени къоюп башхагъа кеттенинде: «Кёрдюнг да», -деген эдим. Ол а: «Сен кесинг къурагъанса бу къыйынлыкъны башыбызгъа. Кетеригими сакълай зингг. Адам сакълагъанына тобейди», - деди.

Билмейме, мен терсми эдим, тюзмю эдим. Жашым бла тюйюшсек, урушсакъ, жюрегим чанчады: «Бу да мени къоюпму кетерик болур?» - деген оюм келеди башыма. Анам, ёге атам, жашларын кеслери бла бирге алып, мени уя орамда къоюп кетген кюнню къалай унутайым? Керекди унутургъа. Унуталмайма. Билеме: адам кюйсюз, бетсиз да болады. Мен алай айтсам, эрим: «Халал да, огъурлу да болады адам, теличик», - деучю эди. Билмейме... Алай жашауууму къуралмагъаны сылтауу неде болгъанын аангылайма: бузлагъан, къатхан жюрек жылыу бермейди, сюе да билмейди.

...Анамы ёлгенден сора мен больницагъа тюшмеге. Психиатр манга: «Хар адамны да бир кюнде анасы ёлген этеди. Сен энчи ары жашаргъа керексе», - дегенинде, мен: «Нек, не зат ючюн?» - деп соргъан эдим. Баям, ол заманда жашым болмаса эди, кеторик эдим мен да анамы ызындан. Хар заманда да мен анам бла бирге болургъа сюйгенме.

Нек, не зат ючюн жашаргъа керекди дунияда? Жаланда сюймеклик ючюн. Анам мени сюе эди. Ол кюн мени орамда къоюп кетгенин кюнню къалай унутайым? Керекди унутургъа. Унуталмайма. Билеме: адам

ИЗЛЕУ

Хапарыгъыз иш бар эсе...

Горепекина Лидия Васильевнаны къайда болгъанын билген бар эсе, КъМР-де МВД-ны криминал милициясы уголовный розыск управлениясы 1927 жылда 22-чи октябрьде туугъан белгисиз тас болгъан **Горепекина Лилия Васильевнаны** излейди.

Ышналары: былай къарасанг, бир 80 жыл бла болур дерсе, ёсюмю 157-160 сантиметрди, арыкъсуу, кёзлери къарадыла, чачы акъды, башха тюрлю энчи ышналары барды деп айтырча тюйюлдю.

Кийимлери: юсюнде акъсыдым жыйырыгы, башында къаралдым жаулугъу, аякъларында териден тигилген сандаллары бардыла.

Арт жолда аны «Кисловодск – Минеральные Воды» электропоездде 2008 жылда 15-чи июльда Пятигорск станциясы къатында кёргенди.

Горепекина Лидия Васильевнаны къайда болгъанын билген бар эсе, КъМР-де МВД-ны криминал милициясыны уголовный розыск управлениясыны ол телефонларына сёлеширге тилейбиз: **(88662) 49-52-62**, **49-50-06**, **49-51-32**, **02** неда милициянны бек жууукъда бёлюмюне.

УЧРЕДИТЕЛЬ:КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
АЛИКАЛАНЫ Владимир, АППАЙЛАНЫ Музафар (баш редакторну орунбасары), БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары), БИТТИРЛАНЫ Аминат,ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи -**42-63-01**. Баш редакторла орунбасарлары - **42-38-21**, **47-26-22**. Жууаплы секретарь - **42-66-85**.
Секретариат - **40-93-62.** Корректорла - **42-63-52**

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Жамаат-политика жашауну бёлюмю- **42-67-68,42-24-02**.
Экономиканы бёлюмю - **42-66-73.**
Культураны бёлюмю - **42-75-82.**
Социальный политиканы бёлюмю - **42-66-76**, **47-27-59**,
Жаныуарланы бла спортну бёлюмю - **47-26-39**, **42-66-71** .
Письмоланы, рекламаланы эм билдирулени бёлюмю - **42-37-94**.
Тилманчланы бёлюмю-**47-31-28.** Сурат алыучу бёлюм - **42-68-72.**
Бухгалтерия - **42-30-87**
Операторла - **47-26-28, 42-39-65.**

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн, Россей Федерацияны басманы юсюнден Законуна тийишлиликде, материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпню алмайды.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркиликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июньда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Культура эм информация коммуникацияла министерствосуну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинатда басмаланнганды, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Газетлени иелерине тандырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: **42-06-51, 42-19-97**

Газетлени рознициагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: **42-69-34**

Номерге графикге кёре
19 сагъатда къол салынады.
21.00 сагъатда къол салынгнанды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Теммоланы Мухадин - дежурный редактор; Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары; Ахматланы Шахида (2-чи бет), Акушуланы Фируза (1-чи бет), Зезаланы Лида (4-чю бет), Мисирланы Лейла - (3-чю бет) - корректорла.

Тиражы 3850 экз. Заказ № 2431

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 3